

UCHWAŁA

Dnia 10 lipca 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jacek Gudowski (przewodniczący)

SSN Bogumiła Ustjanicz (sprawozdawca)

SSN Dariusz Zawistowski

Protokolant Katarzyna Bartczak

w sprawie z powództwa M. K.
przeciwko M. sp. z o.o. w W. i K. P.
o zadośćuczynienie,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 10 lipca 2015 r.
zagadnienia prawnego
przedstawionego przez Sąd Okręgowy w L.
postanowieniem z dnia 2 kwietnia 2015 r.,

"Czy sprawa o zasądzenie od autora materiału prasowego i wydawcy czasopisma zadośćuczynienia pieniężnego za krzywdę doznaną na skutek naruszenia dóbr osobistych spowodowaną opublikowaniem materiału prasowego jest sprawą o roszczenie wynikające z Prawa prasowego, o której mowa w art. 17 pkt 3 k.p.c.?"

podjął uchwałę:

Sprawy o zadośćuczynienie za krzywdę wyrządzoną naruszeniem dóbr osobistych przez opublikowanie materiału prasowego należą do właściwości sądu okręgowego (art. 17 pkt 3 k.p.c.).

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w L. postanowieniem z dnia 13 kwietnia 2012 r. uznał się niewłaściwym do rozpoznania sprawy z powództwa M. K. przeciwko M. sp. z o.o. w W. i K. P. o zapłatę kwoty 30 000 zł tytułem zadośćuczynienia za bezprawne naruszenie jej dóbr osobistych opublikowaniem materiału prasowego, zawierającego nieprawdziwe informacje dotyczące powódki oraz zaniechaniem opublikowania jej wypowiedzi przedstawiających rzeczywisty przebieg zdarzeń. Sprawa została przekazana do rozpoznania Sądowi Rejonowemu w L., z uwagi na to, że wartość przedmiotu sporu nie przekraczała kwoty 75 000 zł.

Sąd Okręgowy w L. przy rozpoznawaniu apelacji powódki od wyroku Sądu Rejonowego z dnia 16 września 2014 r. oddalającego jej powództwo, powziął wątpliwości dotyczące rozumienia pojęcia „o roszczenia wynikające z Prawa prasowego”, użytego w art. 17 pkt 3 k.p.c., czy obejmuje ono sprawę, w której podstawa dochodzonego roszczenia wskazana jest wyłącznie w tej ustawie, czy też sprawę związaną z wykonywaniem działalności prasowej w rozumieniu art. 37 Prawa prasowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Właściwość rzeczowa sądu oznacza podział kompetencji do rozpoznawania spraw w pierwszej instancji pomiędzy sądy różnego rzędu. Z art. 16 i 507 k.p.c. wynika domniemanie właściwości sądu rejonowego, poza sprawami wyraźnie powierzonymi do rozpoznania sądowi okręgowemu. Te rodzaje spraw zostały wskazane w art. 17, w art. 1148 i 1148¹, 1150 oraz 1152 k.p.c., w odniesieniu do postępowania procesowego, a w postępowaniu nieprocesowym w przepisach zamieszczonych w ramach regulacji poszczególnych typów spraw objętych tym trybem postępowania. Do spraw objętych art. 17 k.p.c. należą: wyodrębnione jako oddzielna grupa sprawy niemajątkowe; wskazane rodzaje spraw wynikających z określonych stosunków prawnych, niezależnie od ich majątkowego lub niemajątkowego charakteru; wskazane sprawy majątkowe. Intencją ustawodawcy było uregulowanie właściwości rzeczowej sądu okręgowego w art. 17 pkt 1 do 3 k.p.c., w odniesieniu do spraw mających doniosłe znaczenie dla ochrony praw

podmiotowych, u podłoża których leżą regulacje o dużym stopniu złożoności, a ich rozpoznanie wymaga większego doświadczenia oraz skupienia ich w mniejszej liczbie sądów (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2012 r., III CZP 86/11 OSNC 2012, nr 7-8, poz. 83; postanowienie z dnia 26 lutego 2015 r., III CZ 6/15, Biuletyn SN 2015, nr 4, s. 12).

Rozpoznanie sprawy przez sąd właściwy jest elementem prawa do sądu uregulowanego w art. 45 ust. 1 Konstytucji. Pojęcie „sądu właściwego” obejmuje właściwość rzeczową, miejscową oraz wewnętrzną, jak i sędzię właściwego, czyli takiego, któremu została przyznana władza sądownicza na określonym obszarze jurysdykcyjnym. Właściwość sądu określają przepisy Kodeksu postępowania cywilnego, a status sędziego oraz zasady powoływania na stanowisko sędziowskie art. 55 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (jedn. tekst: Dz.U z 2015 r., poz. 133 ze zm.). Z tych względów, właściwość sądowa ma istotne znaczenie dla prawidłowego przebiegu procesu sądowego.

Zgodnie z art. 17 pkt 3 k.p.c., do właściwości sądu okręgowego należą sprawy o roszczenia wynikające z Prawa prasowego. To zastrzeżenie właściwości sądu okręgowego zostało dokonane ze względu na rodzaj spraw, bez ich bliższego opisanie, jedynie przez wskazanie aktu prawnego jako ich podstawy prawnej. Uregulowanie to wprowadziła ustawa z dnia 13 lipca 1990 r. o powołaniu sądów apelacyjnych oraz o zmianie ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych, Kodeks postępowania cywilnego, Kodeks postępowania karnego, o Sądzie Najwyższym, o Naczelnym Sądzie Administracyjnym i o Krajowej Radzie Sądownictwa (Dz.U. Nr 53, poz. 306) w art. 3 pkt 2, która weszła w życie z dniem 1 stycznia 1991 r. W ustawie z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe (Dz.U. Nr 5, poz. 24 ze zm.; dalej: „pr. pras.”) były przewidziane wówczas dwa roszczenia związane z ingerencją w dobra osobiste osób zainteresowanych: o opublikowanie sprostowania lub odpowiedzi (art. 39) oraz o zasądzenie odpowiedniej sumy pieniężnej za krzywdę doznaną umyślnym naruszeniem dóbr osobistych publikacją materiałów prasowych, a w szczególności w wypadku naruszenia przepisu art. 14 ust. 6 opublikowaniem bez zgody osoby zainteresowanej informacji i danych

dotyczących prywatnej sfery życia, gdy nie wiązało się to bezpośrednio z działalnością publiczną danej osoby (art. 40).

Właściwość rzeczowa sądu okręgowego, przewidziana w art. 17 pkt 3 k.p.c., dotyczyła zarówno roszczenia majątkowego bez względu na wartość przedmiotu sporu, jak i niemajątkowego. Sformułowanie przepisu nie zezwalało na określenie właściwości rzeczowej odrębnie dla każdego z tych roszczeń ani łącznego dochodzenia roszczeń majątkowych z niemajątkowymi, jak w art. 17 pkt 1 k.p.c. Istotne było jedynie to, żeby wynikały z Prawa prasowego. Podobnie jak w uregulowaniu art. 17 pkt 2 k.p.c., zgodnie z którym ochrony wymienionych w nim praw autorskich i pokrewnych, dotyczących wynalazków, wzorów przemysłowych, znaków towarowych, oznaczeń geograficznych i topografii układów scalonych oraz innych praw na dobrach niematerialnych, dochodzić trzeba przed sądem okręgowym, niezależnie od tego, czy obejmuje ona prawa majątkowe, czy niemajątkowe (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 lutego 2015 r., III CZ 6/15). Celem wprowadzenia tego przepisu było poddanie jurysdykcji sądów okręgowych sporów wynikłych z naruszenia przepisów Prawa prasowego. Rozpoznanie spraw niemajątkowych zostało powierzone co do zasady sądom okręgowym, a zatem art. 17 pkt 3 k.p.c. zmodyfikował właściwość sądu w spawach majątkowych. Nie miało znaczenia dla oczytania zakresu tej właściwości, że w tym czasie Kodeks cywilny nie przewidywał możliwości domagania się, w ramach sankcji za naruszenie dobra osobistego, roszczenia o zasądzenie odpowiedniej sumy tytułem zadośćuczynienia pieniężnego, skoro art. 40 pr. pras. obowiązywał od wejścia w życie tej ustawy.

Ustawą z dnia 23 sierpnia 1996 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 114, poz. 542), która weszła w życie z dniem 28 grudnia 1996 r., art. 448 k.c. otrzymał nowe brzmienie, zgodnie z którym w razie naruszenia dobra osobistego sąd może przyznać temu, czyje dobro osobiste zostało naruszone, odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę lub na jego żądanie zasądzić odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez niego cel społeczny, niezależnie od innych środków potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia; przepis art. 445 § 3 stosuje się, a art. 40 pr. pras. został skreślony. Konsekwencją tych zmian było uregulowanie roszczenia o zadośćuczynienie

pieniężne związane z naruszeniem dobra osobistego w Kodeksie cywilnym, bez względu na charakter naruszonego dobra oraz usytuowanie przepisów, których złamanie do tego doprowadziło, a także sposób, w jaki doszło do naruszenia dobra. Krąg uprawnionych nie ogranicza się już tylko do osób fizycznych; zostało wyeliminowane wymaganie umyślności działania sprawcy. Celem nowelizacji było wprowadzenie zmian w zakresie odpowiedzialności majątkowej za naruszenie dóbr osobistych, czemu służyło także uchylene art. 40 pr. pras.

Ustawa zmieniająca Kodeks cywilny nie uchyliła ani nie nadała innej treści przepisowi art. 17 pkt 3 k.p.c. Nie ma podstaw do przyjęcia, że przez uchylene art. 40 pr. pras. doszło do ograniczenia stosowania przepisu przewidującego właściwość rzeczową sądu jedynie do roszczeń niemajątkowych, a w odniesieniu do roszczeń majątkowych stosować należałoby art. 17 pkt 4 k.p.c. Nie uległy zmianie zasady dochodzenia przed sądem roszczeń za naruszenie dóbr osobistych. Modyfikacja ich musiałaby być podyktowana istotnymi argumentami, przeciwstawionymi racjom wprowadzenia art. 17 pkt 3 k.p.c. i jednoznacznie wyartykułowana.

W sprawach wynikających z prawa prasowego rozstrzygane są kwestie dotyczące przekroczenia granic wolności prasy, która jest gwarantowana art. 19 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167), art. 10 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284), art. 11 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej z dnia 14 grudnia 2007 r. (Dz. Urz. UE C 2007 Nr 303, s. 1). Wyrazem tego jest także art. 1 pr. pras. stanowiący, że prasa, zgodnie z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej, korzysta z wolności wypowiedzi i urzeczywistnia prawo obywateli do ich rzetelnego informowania, jawności życia publicznego oraz kontroli i krytyki społecznej. Szczególny ciężar gatunkowy ma oznaczenie granic wolności prasy i właściwe określenie równowagi pomiędzy ochroną praw jednostki i prawem ogółu społeczeństwa do uzyskania rzetelnej informacji przy uwzględnieniu swego sposobu i zakresu oddziaływania prasy na kształtowanie świadomości czytelników. Rzuca to z reguły na znaczny stopień złożoności faktycznej i prawnej tych spraw, w tym kumulację podmiotową po stronie

pozwanej (art. 38 pr. pras.) i dążenie do zapewnienia jednolitości orzecznictwa w sprawach podobnych.

Wyodrębnienie spraw wynikających z prawa prasowego bez określenia ich rodzajów, stworzyło szczególną kategorię spraw, w stosunku do klasyfikacji objętej art. 17 pkt 1 i 4 k.p.c., ponieważ dominujące znaczenie zostało przyznane umiejscowieniu ich w tym akcie normatywnym, z czym łączy się wzgląd na społeczną wagę tych spraw. Wykładnia językowa, systemowa i celowościowa prowadzi do wniosku, że użyty w art. 17 pkt 3 k.p.c. zwrot „roszczenia wynikające z Prawa prasowego” dotyczy przesłanek naruszenia dóbr osobistych, swoistych, z uwagi na regulację w tym Prawie działania wyrządzającego krzywdę niematerialną, a nie podstawy prawnej dochodzenia zadośćuczynienia pieniężnego. Roszczenie o to zadośćuczynienie ma zatem źródło w Prawie prasowym, wynika z tego prawa. Zgodnie z art. 37 pr. pras., do odpowiedzialności za naruszenie prawa spowodowane opublikowaniem materiału prasowego stosuje się zasady ogólne, chyba że ustawa stanowi inaczej, a zatem przewidziane w Kodeksie cywilnym. Podstawą prawną roszczenia o zadośćuczynienie pieniężne za naruszenie dóbr osobistych przez opublikowanie materiału prasowego jest art. 23, 24 i 448 k.c. w związku z art. 37 pr. pras.; dla określenia właściwości rzeczowej ma ona znaczenie drugorzędne. Oznacza to, że ukształtowanie tej właściwości w art. 17 pkt 3 k.p.c. nie utraciło założonego celu. W nauce prawa dominuje pogląd, że sąd okręgowy jest właściwy rzeczowo w sprawach o roszczenia wynikające z Prawa prasowego bez względu na to, czy mają one charakter majątkowy, czy też niemajątkowy, o czym decyduje rodzaj sprawy, a nie charakter roszczenia.

Z art. 50 pr. pras. wynika, że postępowanie w sprawach wynikających z Prawa prasowego prowadzi się na zasadach określonych w odrębnych przepisach, chyba że ustawa stanowi inaczej. Jest to odesłanie do przepisów Kodeksu postępowania cywilnego co do roszczeń o charakterze cywilnoprawnym, a zatem i do art. 17 pkt 3 k.p.c.

Ustawą z dnia 14 września 2012 r. o zmianie ustawy - Prawo prasowe (Dz.U. z 2012 r., poz. 1136), która weszła w życie z dniem 2 listopada 2012 r., zostało nadane nowe brzmienie przepisowi art. 52, dotyczące postępowania w sprawie

powództwa o opublikowanie sprostowania (art. 39 ust. 1 pr. pras.). Uregulowanie to ma na celu przyspieszenie i uproszczenie postępowania sądowego. Z art. 52 ust. 1 wynika, że sprawy, o których mowa w art. 39 ust. 1, rozpoznaje sąd okręgowy właściwy ze względu na siedzibę odpowiedniej redakcji. Przepis ten nie ustanawia właściwości rzeczowej sądu okręgowego, która objęta została art. 17 ust. 3 k.p.c., stanowi zatem potwierdzenie w prawie prasowym tej właściwości. Ustanawia natomiast wyłączną właściwość miejscową tego sądu, która nie została przewidziana w Kodeksie postępowania cywilnego dla tego rodzaju spraw. Nie ma podstaw do uznania, że ta nowelizacja wywarła wpływ na zakres stosowania art. 17 pkt 3 k.p.c.

Z tych względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę jak w sentencji.